

Наталія ХІБЕБА

ВЕСІЛЬНІ АГЕНТИВИ В БОЙКІВСЬКИХ ТА
ПОЛІСЬКИХ ГОВІРКАХ:
ЕТНОЛІНГВІСТИЧНИЙ АСПЕКТ

Сегменти діалектної лексики, які репрезентують регіональні варіанти українського весілля, komponують цілісність обрядового словника української мови, словника її “духовної культури”. Проведений зіставний аналіз бойківського та поліського говорів, зокрема виявлення паралелей і локальних відмінностей у лексико-семантичній групі назв етапів весільного обряду,¹ спонукає до наступної розвідки – аналізу весільних агентивів у цих діалектних зонах. Джерельною базою бойківських говірок слугували насамперед власні експедиційні матеріали (див. мережу обстежених населених пунктів), опубліковані лексикографічні регіональні праці, етнографічні записи весілля як початку минулого століття, так і сучасні. Щодо поліського матеріалу — використано доступні діалектні словники, етнографічні матеріали, які репрезентують три групи поліського діалекту — західнополіську, середньополіську, східнополіську (див. перелік використаних джерел).

На позначення загальних назв учасників весілля в бойківських та поліських говірках виявляємо значну кількість словотвірних варіантів із коренем *-vesel-*: бойк. *вeс'іл'н'ї*, *вe(и)с'іл'нику*, *вeс'іл'чани*, *вeсел'овци*, *вeс'ільні* (усі н.п.) [Он. I: 93, 94] || зх.поліс. *вeсіляне*, *вісіляни*, *вeсільники* [Говори: 30, 53; Арк. I: 51], сх.поліс. *вeс'ільні* [Лит.-Барт.: 103], а також: бойк. *с'вaд'ба* (Кр, Нв) || срд.поліс. *с'вaд(л)бові*³; пор.: зх.поліс., срд.поліс. *вeс'іл'ани* (та фонетичні варіанти), срд.поліс. *с'вaд'ба* ‘гості нареченого’ [Денис.: 41; Роман.: 237]. Лексеми *вeс'іл'а* і *с'вaд'ба* ‘весільні гості’

¹ Див.: Бойківсько-поліські етнокультурні ареали на матеріалі назв етапів весільного дійства // Нове життя старих традицій: Традиційна українська культура в сучасному мистецтві і побуті (у рамках V Міжнародного фестивалю українського фольклору “Берегиня”). – Луцьк, 2007. – С. 409–422.

² У статті зібрані експедиційним методом назви подано у фонетичній транскрипції, а зафіксовані в літературі (лексикографічні, етнографічні матеріали) – за першоджерелом.

³ Магрицька І. Весільна лексика українських східнословобожанських говірок. – Дис. ... канд. філол. наук / Запорізький державний університет. – Запоріжжя, 2000. – С. 57.

пов'язані з узагальненими назвами весільного обряду й утворені шляхом метонімії.

Для номінації найближчої родини наречених в аналізованих діалектних зонах наратори здебільшого вживають назви, які вказують на родинну спорідненість, належність до одного дому, родини. Зокрема найбільше назв утворено від кореня *-рід-*: *рід, рідня, родина, родойко, родинойка, блиська родня, родня жиниха, родня молодухи* (усі н.п.п.) [Весілля: 85, 103; Гнат.: 6; Кміт: 97; Куз.: 137; Кузів: 301, 317; Левин.: 110, 113; Мис.: 28, 29, 30, 31; Сокіл: 105, 108, 109; Клим.: 189, 234, 240, 268, 274; Денис.: 51, 95, 206; Лит.-Барт.: 73, 94, 96]. Обрядової семантики набуває лексема *челядь*: бойк. *чел'ад'* (ВСт, Лб) та демінутив *челядка* [Сокіл: 100, 109], *чильдойка, челядойка* [Куз.: 130; Кузів: 317] 'найближча родина наречених' || срд.поліс. *чел'ад'* 'весільний поїзд нареченого' [Роман.: 237], сх.поліс. – 'неодружені гості нареченої' [Лит.-Барт.: 110].

У весільному обряді батьки наречених є одними з головних його учасників. Однак здебільшого вони не мають спеціальних обрядових номінацій, а, наприклад, дружина брата нареченого, чоловік сестри нареченої, як свідчать опрацьовані матеріали, цілком не номіновані. Фіксуємо загальнозживані назви, які вказують на найближчих родичів: *бат'ки, бат'ко, тато, мати, мама* (усі н.п.п.) [Весілля: 82, 83, 122, 123; Гнат.: 6; Клим.: 185, 186, 188; Кміт: 95, 96; Левин.: 102, 104, 108, 110; Мис.: 18, 19, 30, 46; Денис.: 33; Несен: 301, 306, 308; Лит.-Барт.: 73, 75, 128, 165], а також: *стар'і, стар'ий, стара* (Гл, Іл, СНб) [Клим.: 216].

Джерела фіксують назви інших членів родини, які брали участь у різних обрядодіях: *брат, братчик, братчик-голубчик* (б.н.п.п.) [Збор.: 133, 146; Клим.: 191, 211, 237; Денис.: 112; Несен: 304, 308, 312, 313], *сестра, сестринка* (б.н.п.п.) [Клим.: 185, 188, 191, 200, 237; Несен: 302, 304].

Значення 'весільні гості' в бойківсько-поліських етнокультурних ареалах репрезентує назва *гос'т'і* (Б, Вл, Дн, Слв, Пл, Тр, Тх, Тхл, Яв) [Гнат.: 25; Денис.: 206; Клим.: 240; Несен: 308, 310] та її деривати *гостейки, госто(и)ньки* (Мш) [Кміт: 87, 90, 94; Клим.: 240]. Ці номінації (гіпероніми) об'єднують гіпоніми, виділені за диференційними ознаками 'відношення до наречених' (бойк. *су'с'іди, сусідки* (Кр, Яв) [Сокіл: 100, 101], *су'с'іди ближчі, сусіди дальші* [Кузів: 292] || зх.поліс. *сусідочки, близькі сусідоньки* [Клим.: 240]); 'вік' (бойк. *молод'м', молод'ож* (СНб, Оп, Мл, Тх), *стар'и'і, стар'і'і'і'і'* (Оп, СНб) [Мис.: 40] || зх.поліс. *молодьож* [Клим.: 200], срд.поліс. *молодьож* [Несен: 309], сх.поліс. *молодіж* [Лит.-Барт.: 117, 158], срд.поліс. *сто'ри'йе* [Говірка: 14]; 'запрошені / незапрошені гості' (бойк. *прошен'і, прошен'і на*

вєс'іл'а (Ос, СНб, Тхл) [Гліб.²: 160], *прошені госьці* [Куз.: 127], *запрошен'і* (Мш) [Кміт: 83, 84; Весілля: 95, 96; Сокіл: 103, 106, 116], *зізвані* [Кузів: 282] || зх.поліс. *звани, зозвані гості, спрохані сусіди* [Клим.: 189, 200]) та ін.

В обох діалектних зонах сторонніх людей не запрошених на весілля, які, однак, спостерігали за перебігом дійства, номіновано лексемою *запорожці* (у фонетичних варіантах та переважно у множині) (Вл, Тхл, Оп Ям) [Арк.: I, 174; Денис.: 37, 201; Ост.: 368; Роман.: 237; Говірка: 32; Несен: 311; Лит.-Барт.: 131]. За мотиваційною моделлю 'локус' > 'діяч' утворені бойківське *п'іворотники (Ур)*, *п'ідвєс'іл'н'і* (Лв, Пг) та середньополіське *под'вири'і тс'* [Роман.: 237].

На позначення весільної свити нареченого бойківські джерела фіксують *військо, войско, військо напасне* [Мис.: 16; Сокіл: 108], натомість у західнополіських говірках зафіксовано словосполучення *військо дівоцькоє* 'подруги нареченої – закісничі та дружки' [Денис.: 84]. Мотивація назв *дружжина, дружиночка, дружинонька* (Пл) [Весілля: 89, 94; Клим.: 223, 226, 227] є прозорою, адже вказує на чоловіка-воїна, княжого дружинника, представника чоловічого товариства.

У зіставлюваних говірках назви головних учасників весільного обряду – наречених – диференційовано відповідно до етапів весілля.

Для номінації 'хлопець шлюбного віку' в досліджуваних діалектах відзначено лексеми *кавал'і(є)р* [Он. I: 333; Бичко: 14; Говори: 240; Гліб.¹: 41; Горбач.¹: 464; Арк. I: 202; Денис.: 75], *пар('і)убок* (б.н.пп.) [Кміт: 82; Левин.: 101; Мис.: 9; Он. II: 41; Арк. II: 29; Лит.-Барт.: 71], *жєн('і;у)их* (б.н.пп.) [Он. I: 250; Арк. I: 154; Клим.: 186]; відповідно, 'дівчина шлюбного віку' – *д'іўка, д'іўчина* (усі н.пп.) [Левин.: 101; Он. I: 218; Бичко: 8; Гліб.¹: 41; Денис.: 28, 50; Лит.-Барт.: 71], *в'ід:а'ниці'а(и), в'ід:а'ничка* (Ск, Слв) [Арк. I: 64].

Алегоричні назви тварин і птиць позначають дівчину під час сватання: бойк. *гусочка, гусочка б'ілен'ка гарна* (Рп, Гл), *куниця* [Збор.: 14], *телічка* (Оп) [Гліб.²: 129], *кобилка* (Вл) || зх.поліс. *тилушка* [Клим.: 186; Денис.: 27], срд.поліс. *т'єл'і'чка* [Говірка: 26], *куниця, кобилка, лисиця, телічка* [Несен: 298]. Відзначмо, що в поліських говірках зоонімічні мотиви номінації характерні і для назв обрядового печива, зокрема прикрас із тіста на короваєві (див.: [Арк. I: 114; Роман.: 230, 231, 234; Лит.-Барт.: 83, 84]).

Субстантиви з коренем *-молод-* 'наречені під час весілля' належать до традиційних слов'янських назв і охоплюють широкий ареал у досліджуваних етономовних континуумах (усі н.пп.) [Весілля: 79, 81; Гнат.: 7, 9, 12, 20, 23; Куз.: 122, 123; Кузів: 284;

Левин.: 110, 112; Мис.: 25, 27; Он. I: 450; ЗКДА III: № 58; Горбач: 303; Горбач¹: 470; Ост.: 372; Арк. I: 318; Денис.: 112; Клим.: 189, 190, 199; Говірка: 14; Лит.-Барт.: 142, 158; Несен: 307].

Із семантикою 'наречений під час весілля' в обстежених говіркових ареалах зафіксовано синонімічні лексеми *же^нни(ї)х*, *женіо́х* (б.н.пп.) [Он. I: 450; Арк. I: 154; Клим.: 190, 196, 198], *князь* [Куз.: 136; Левин.: 112, 114; Мис.: 15; Денис.: 112; Лит.-Барт.: 88, 100, 142, 158] (пор. також: срд.поліс. *кн'ежи* 'дружба нареченого' [Говірка: 30]); 'наречена під час весілля' – *кня(ї)гіння(ї)*, *княгинечка* [Кузів: 319; Левин.: 108, 112, 114; Мис.: 15, 26; Он. I: 361; AGB IV: т. 197–198; Арк. I: 230; Денис.: 112, 255]. Засвідчені у весільних піснях назви *кравівна*, *кролівна* [Весілля: 82; Сокіл: 108] запозичені з польської мови, *королівна* [Денис.: 69; Клим.: 224], *королівночка* [Клим.: 224] – питомі утворення. Відзначмо, що і в бойківських, і поліських говірках наречену часто номіновано *дите*, *дитетє*, *дітятко*, *дитино́йка* [Левин.: 111, 112; Клим.: 228, 244, 245, 251, 270; Денис.: 91, 94, 95], а наречених – *діти*, *дітки*, *діточка* (Кр, Лс) [Весілля: 89; Гнат.: 89; Збор.: 17, 136; Гліб.²: 162; Денис.: 122, 124, 202; Лит.-Барт.: 143].

Ареал поширення деяких назв дівчини й хлопця після шлюбу, що функціонують у бойківському говорі, продовжується і в поліському: бойк. *звінчене дитіточко* [Левин.: 111, 112] || зх.поліс. *парубок звінчаний*, *діво́йка звінчана* [Денис.: 128, 130], *(по)звінчани діти* [Клим.: 126], срд.поліс. *в'єнчаная* [Несен: 307]. Примітно, що в сучасних бойківських говірках домінують номінації *шл'убна*, *шл'убна ж'інка* (Мл, НГс, Лб), *шлюбненька* [Мис.: 36, 40, 45], мотивовані назвою церковного обряду шлюбу: *с'(ш)л'уб* (б.н.пп.).

Наречену після її переходу в статус заміжньої жінки в бойківських та поліських говірках номіновано: *молоди́ця(ї)* (Б, ВСт, Дб, Лб, Мл, Рз, Ям) [Несен: 311, 312; Клим.: 259], *мо^лло^дичка* (Лс) [Гліб.²: 154, 165], *не(и)в'іста* (НГс) [Гнат.: 28; Клим.: 255], *нивісти́ця* [Кузів: 319], *не(и)вістка* [Клим.: 256, 257; Несен: 312]. У весільних латканках виявляємо протиставлення *діу^ччино́йка* – *мо^лло^дичка* (Ск) [Гліб.²: 165], що на вербальному рівні свідчать про зміну соціального статусу нареченої. Лексема *молоди́ця* в українському мовному просторі вказує на заміжню особу, що в бойківському та поліському етномовних континуумах знайшло відображення у фольклорі: пор.: *Вчора-сь была дівицев, А далі королицев, А типирь молодицев* [Сокіл: 114]; *3 тістейка паленицю, 3 діво́йки молодицю* [Кміт: 99]; *Не тур, не туриця, – Із дівки молодиця* [Весілля: 115]; *Розставайся, доню, з дівками, Оставайся з молодицями; Знаєш, Івасю, як цілував дівицю, То цілуй молодицю* [Несен: 311, 312]. У бойківських говірках

фіксуємо й локалізми: *замолодичена* (Ор), *завита* [Мис.: 48], які вказують на результат обряду покривання. У середньополіських говірках лексема з коренем *-вит-* – *зав'івал'н'іца* – позначає учасницю весілля, яка змінює нареченій головний убір [Роман.: 243; Несен: 311].

Для номінації псевдонареченої в жартівливій обрядодії підміни нареченої носії бойківських говірок уживають описові назви *дика баба* (Лб), *стара баба* (Гл), *стара баба з'ібрана така не здала* [Гліб.: 158]; у західнополіських – функціонує лексема *баба* ‘тс.’ [Денис.: 196; Клим.: 233].

У весільній лексиці аналізованих говірок назви свідків диференціюються за статтю та належністю до роду нареченого / нареченої.

Зі значенням ‘неодружений учасник весілля’ назви з коренем *-друж-* мають широкий ареал функціонування як у бойківському (усі н.пп.) [Весілля: 74, 85, 94; Гнат.: 4, 6; Кміт: 83, 91; Куз.: 123; Левин.: 105, 108, 110; Мис.: 13, 14; Збор.: 24, 30, 31, 126, 151], так і польському [Роман.¹: 10; Роман.: 235; Несен: 302; Лит.-Барт.: 119] мовних ареалах. На відміну від бойківських, у поліських говірках лексеми *дружба*, *дружко́*, *дружо́к* мають ширшу семантику і вживаються на позначення головного одруженого розпорядника на весіллі [Арк. I: 144–145; Роман.¹: 11; Лит.-Барт.: 92], сватача [Несен: 298], а в множині – *дружкі́* – гостей нареченої (хлопці, чоловіки) [Клим.: 201]. У досліджуваних діалектних зонах фіксуємо жартівливі аналітичні назви: бойк. *дружба пелехатий* [Левин.: 115] || зх.поліс. *дружко волохатий* [Денис.: 201, 202]; у середньополіських говірках субстантивний прикметник *петле"хатий* позначає особу, яка вимітає піч перед випеченням короваю [Роман.: 232].

Синонімічною є назва *бояри*, яку зафіксовано в обох діалектах: бойк. *бо(у)йа(ер)и* (Вл, Гл, Лл, Лб, Лс, Оп, Пл, Пр) [Весілля: 89, 94, 98; Куз.: 131, 136; Кузів: 284, 302, 318; Кміт: 94; Левин.: 115; Мис.: 24, 56;], *бог'йари* (Вл, Лк, Нв, Оп), *бояройке*, *буярови*, *буярци*, *буяроньки* [Он. I: 69; Збор.: 89, 93, 134, 140], *бойарци* [Гнат.: 12; Кміт: 87], *боярини*, *бояройке(и)* [Мис.: 15, 16, 25] || зх.поліс. *буяри* [Денис.: 101, 105, 106], срд.поліс. *бо'йар'ін* [Роман.: 235], сх.поліс. *бояре* [Лит.-Барт.: 78, 92, 93, 109] та ін.

На позначення свідків нареченої мовці вживають назви *друшка*, *друшки(е)* (усі н.пп.) [Весілля: 74, 94; Кміт: 83, 93; Левин.: 102, 109; Мис.: 20; Он. I: 236; Збор.: 151; Ост.: 367; ТП: 305; Арк. I: 144–145, Горбач.¹: 461; Роман.: 236; Говірка: 30; Лит.-Барт.: 89, 90, 93, 99, 106, 109, 119; Несен: 303, 304]. Відповідно до рангу персонажа фіксуємо словосполучення *старша друшка*, *перша друшка* (б.н.пп.) [ТП: 153; Арк. I: 145; II: 171; Лит.-Барт.: 100, 107, 133, 136; Роман.: 236; Несен: 312].

Спорадично в бойківських говірках відзначаємо назву *св'їтилка* (Оп, Слв, Гр, Тхл, Ур, Ям) (особа, яка, несе вінці до церкви, стелить під ноги рушник, тримає свічку, прив'язує хустку нареченим до руки, пришиває нареченому віночок до капелюха в церкві тощо), безпосередній семантичний зв'язок з первинним значенням якої, а саме – обрядовою функцією тримати свічку біля наречених – утрачено. Обрядове маркування назви засвідчено в поліських говірках, а саме: срд.поліс. *свєтюлка, світилка* 'дівчинка з роду нареченої чи нареченого, яка тримає свічку' [Говірка: 26–27; Несен: 310], *св'їтилка* 'незаміжня учасниця весілля – родичка нареченого' [Роман.: 235; Лит.-Барт.: 93, 94, 102, 113, 123; НП: 171].

Ареал поширення лексеми *с'тароста* 'головний розпорядник на весіллі' охоплює і бойківські (усі н.п.) [Весілля: 79, 80, 84, 89, 116; Гнат.: 4, 13, 22; Кміт: 83; Куз.: 122; Кузів: 282, 299; Левин.: 104, 106, 115; Мис.: 15], і поліські [Арк. II: 171; Лит.-Барт.: 112, 124; Несен: 309] говірки. На периферію активного вживання в бойківських говірках відходять назви *марш'ялок, марш'яўка, марш'явочка* 'другий староста на весіллі' [Он. I: 431; Мис.: 18, 26; Гнат.: 4, 21]. Натомість у поліських, як свідчать опубліковані джерела, лексеми *марш'а(и)лок, марш'алко(а), марш'алки* активно функціонують і виявляють розгалужену семантичну структуру: пн.підляс., зх.поліс. 'головний розпорядник весілля', 'хлопець, який тримає вінець над нареченими під час вінчання' [Горбач¹: 470; ТП: 110, 111; Арк. I: 306], срд.поліс. 'неодружений учасник весілля – родич або товариш нареченого', 'сват' [Роман.: 226, 235; Роман¹: 7; Несен: 304, 306; НП: 178, 179, 180]. В обох діалектних зонах простежуємо мотиваційний зв'язок 'учасник обряду' > 'весільний атрибут': бойк. *марш'авка*, зх.поліс. *марш'алок* 'весільне деревце' [Мис.: 16, 17, 18; Арк. I: 306].

Ідентичну семантику в аналізованих говірках має лексема *хорунжий* (та фонетичні варіанти) 'один із розпорядників на весіллі – товариш нареченого' [Мис.: 15; Гліб.²: 160, 228; Гура: 56; Арк. II: 232], 'старший дружба' [Денис.: 37], мотивована назвою атрибута (весільний прапорець *хор'огва, хор'онгва* [Сокіл: 106; Арк. II: 232; Денис.: 41] є головною відзнакою цього весільного чину). У бойківських говірках назва архаїзувалася. Так, респондент із с. Розлуч, розповідаючи про хоругву як атрибут *хурунжого*, наводить тільки описову конструкцію *так'е йак иш'ч'їтка* [Гліб.²: 160]. У словникові М. Онишкевича не зафіксовано ні назви цього весільного чину, ні його відзнаки, що теж вказує на спорадичне вживання слова.

Етнографічний запис бойківського весілля поч. ХХ ст. засвідчив назви *старостойко дівочий* [Куз.: 147], *дівочький*

староста [Кміт: 98] на позначення одруженого розпорядника весілля нареченої. Аналітична номінація *староста дівочий* ‘тс.’ [Лит.-Барт.: 99, 127] відома у східнополіських говірках. Локальною можна вважати аналітичну назву *бранський староста* ‘весільний староста нареченого’ [Он. І: 69], якої, на підставі опрацьованих джерел, не фіксовано в інших говорах української мови. У західнополіських говірках субстантив *бране́ка* входить до складу фразеологізму на позначення людини, яка “чимось відрізняється від інших”⁴.

Деривати з коренем *-свах-, -сваш-, -сван-* на позначення заміжньої жінки, яка порядкує на весіллі, функціують у мовній площині весільного обряду обох говорів (усі н.п.) [Збор.: 107, 157; Гліб.²: 129, 165; Горбач¹: 480; Ост.: 374; Арк. II: 136; Несен: 300]. Головну розпорядницю номіновано *старша сваха, старша свашка* (б.н.п.) [Гнат.: 5, 14; Роман.: 236], а її помічницю – *підсвашка* [Мис.: 20]; пор. також: лексеми з префіксом *під-* у східнополіських говірках: *підстароста, підстарша дружка, підстарший дружек* [Лит.-Барт.: 72, 109, 125]. Ідентичну семантику в досліджуваних говорах має лексема *приданка* (НГс, Лс) [Лит.-Барт.: 139; 145, 146, 154]. Рідкофіксованим у бойківських говірках є словосполучення *приданські свашки* ‘свахи з весільної свити нареченої’ [Гнат.: 27], у східнополіських – відзначено складну назву *свашки-приданки* ‘свахи’ [Лит.-Барт.: 93].

Назви із коренем *-сват-* зі значенням ‘особа, яка сватає наречену’ (усі н.п.) [Он. II: 204–205; Горбач¹: 480; Арк. II: 136; Роман.: 226; Роман.²: 199; Несен: 40; Лит.-Барт.: 71] та *староста* ‘тс.’ (усі н.п.) [Гліб.²: 129; Он. II: 250; Несен¹: 40; Роман.: 226; Говірка: 14; Лит.-Барт.: 72] поширені в обох діалектах.

Семантичними діалектизмами в обстежених говіркових ареалах є спільнокореневі назви, утворені на підставі мотиваційної ознаки ‘дія’, а саме: бойк. *п’ісли* (Б), *п’ісланці’і* (Гл) ‘люди, які попереджають наречену про прихід нареченого’ || зх.поліс. *посланець* ‘післанець від нареченого, який приходив пр родичів нарченої’ [Клим.: 260], срд.поліс. *посил’ниїе* ‘особи, які вносять коровай з коморай в дім’ [Роман.: 241].

Назви гостей нареченого в говірках репрезентує синонімічний ряд із трьох різнокореневих слів: *свати* (Кр, Лб, Мт, НГс, Оп, Лб; Оп ВСт) [Збор.: 87, 106; Роман.: 236; Клим.: 201]; *бойари* (Гл, Б) [Збор.: 18, 87; Роман.: 236]; *придани(е), приданици* (Б, Вл, Мш, Сн) [Роман.: 236].

⁴ Аркушин Г. Сказав, як два зв’язав: Народні вислови та загадки із Західного Полісся і західної частини Волині. – Люблін-Луцьк, 2003. – С. 79.

Експедиційні матеріали свідчать, що лексеми *прон'їй*, *прон'їйц'ї* (Вл, СНб, Пл, Ос, НГс, Лб, Ор, Оп, Ул, Кз, Ул, Іл, Кр, Яв) [Он. II: 154; Збор.: 104, 157, 145; Куз.: 146, 148] 'гості нареченої' в бойківських говірках охоплюють широкий ареал функціонування; у східнополіських – зафіксовано okazionalно *пронїйця* 'мати нареченої' [Лит.-Барт.: 76]. І на Бойківщині, і на Поліссі поширені номінації гостей нареченої: бойк. *придані(е)* (Гл, Б, Мш, Вл) [Гнат.: 27; Кузів: 317, 318], *приданци (Вл)*, *приданці* [Кміт: 98; Мис.: 52], *прїйди, прїйдени* (Гл) [Сокіл: 113; Збор.: 20, 26, 145, 157; Гліб.²: 133, 165], *приданойки* [Мис.: 52] 'гості нареченої' || зх.поліс., срд.поліс. *придане, приданки* [Клим.: 254; Несен: 315]; пор. також: пн.підляс. *придане, придане* 'гості, які другого дня весілля везуть скриню нареченої' [ТП: 306], зх.поліс. *приданки* 'дівчата з весільної свити нареченої' [Арк. II: 86; Денис.: 160].

Рідкофіксована в бойківських говірках назва *зако́с'ани* (Слв) 'гості нареченої, які приходять на частування до нареченого', активно функціонує в поліському етномовному континуумі [Гура: 57, 58; Роман.: 245; Роман.¹: 10]. У поліських говірках лексема полісемічна: зх.поліс. *закісницї* 'жінки, які співали весільні пісні' [Денис.: 65, 136, 138, 139, 141, 148, 166], срд.поліс. *(за)косянки* 'одружені родички нареченої, які брали участь у виторговуванні скрині нареченої' [Несен: 313; Несен.²: 96;], *ко́с'анка* 'жінка з родини нареченої, яка супроводжує придане' [Говірка: 28–29]. Весільні агенти, мотивовані лексемою *коса*, окреслюють безпосередній стосунок до нареченої (коса – символ нареченої⁵). У середньополіських говірках засвідчено деривати *косатор, косник* 'чоловіки, які "продають" наречену' [Роман.: 240].

"Продавали" наречену переважно хлопці, яких у бойківських говірках номіновано *баричники* (Вл); у середньополіських – зафіксовано назву *барил'н'їк* 'особа, яка частує учасників весілля, які перегороджують шлях весільним гостям' [Роман.: 238]; пор.: пн.підляс. *дати барїш* 'могоричем відкуплятися від парубоцької рогачки при весільному ході' [Горбач.¹: 460].

На позначення чоловіка, який супроводжує посаг, у бойківських говірках фіксуємо метафоричну назву *к'їн' з молодойу: той к'їн' т'агнуў прїдане на першу н'їч / шо там треба / плат'а / сук'енку / в'їн буў як охоронец' дл'а нейї // ко'н'а ўзали такого / шоби н'їс / чолов'їка за ко'н'а // мати дала їй дв'ї подушки /*

⁵ Усачева В.В. Коса // Славянские древности: Этнолингвистический словарь: В 5 т. / Под ред. Н. И. Толстого. – М.: Международные отношения, 1999. – Т. 2. – С. 616.

по|сах та|к'ї/ зай|а|зали ў п|лахту і п'їшоў тої к'їн' (Лс). Лексему к'їн' 'тварина (її імітація), яку використовують на весіллі з обрядовою метою' відзначено і в середньополіських говірках [Роман.: 246].

Для номінації жінки, яка співає весільні пісні, мовці обох діалектних зон уживають назви: бойк. ба|би (Пр), ба|ба / шо|латка|є (Дб), ж'їнка / кот|ра сп'ївала / прис|п'їзувала (Гл) || зх.поліс. ба|би [Клим.: 199, 205, 208], срд.поліс. ба|б'ї", сто|ри|їє ба|б'ї" [Говірка: 16, 18].

Слово коро|вайниц|а (Тхл) 'жінка, відповідальна за випікання весільного хліба' в бойківських говірках є рідкофіксованим; у поліських – активно функціює [Клим.: 206, 207; Лит.-Барт.: 82, 85, 86; Гура: 49; Роман.: 230; Несен: 300]. З позаобрядової лексики залучено назву ку|харка 'тс.' (б.н.пп.) [Пол.: 29].

У сучасних бойківських говірках фіксуємо назву про|в'їдниц|а(ї) (ВСт, Кч) на позначення заміжньої жінки, яка бере участь у різних обрядодіях, наприклад, виплітання барвінкових вінків, зміна нареченої головного убору. Спільнокоренева лексема при|водча 'жінка з роду нареченої, яка шиє квітки, стелить постіль нареченим' [Несен: 47–48] засвідчена в говірках Сарненського р-ну і, на думку дослідників, є локалізом. Назви мотиваційно прозорі – пов'язані з етимомом вє|сті. Зауважмо, що один із обов'язків цієї учасниці весілля – супроводжувати (вести) наречену до свекрухи [Несен: 47–48].

Прозору мотивацію в зіставлюваних говорах мають назви: пан|веселовський 'музикант, який веселить гостей на весіллі' [Яремко: 144] || срд.поліс. ве|селики, ве|сел'ї хло|пци 'музиканти на весіллі' [Роман.: 238].

Отже, весільні агенти в бойківському та поліському говіркових ареалах репрезентовано як обрядовими (сві|тилка, коро|вайниця, при|данци, зако|сяни), так і загальноновживаними (стар|оста, сва|ха, челя|дь) лексемами. Фіксуємо постійні (стар|оста, дру|жка) і спеціальні для кожного етапу (пок|риванка) назви.

Численними є номінації з емоційно-оцінними конотаціями (переважно у весільних піснях), наприклад, бойківське тату|нейко, мат'їно|йка, роди|нойка, ро|дочок, роди|ноїц'а, з'а|тен'ко, гост'є|к'ї, стар|остойко, мар|шавочка, дру|жбон'ка, дру|жбято|нько, про|відничейко, бой|арец', ве|ч'їрничок; поліське тат|ко, батен|ько, ма|мця, мату|ся, мат'юнка, брат|ічок, сест|ринки, свьокор|ко, свьокр|івка, тес|тинько, теш|онька, свати|ки, жини|шок, дру|жбонько, дру|жечка, буя|рочки, буя|рки, боя|роньки, свашеч|ки, св|анічка, за|кісночка, мар|шалочки, сусі|доньки та ін., а також – складні назви: бойківське брат|чик-

голубчик, зять-голубочок, зять-наречений, бояри-ловчі, старости-голубочки, невісти-баби; поліське дівка-молодиця, сватойко-голубойко, сваточко-любочко, сватове-панове, сваттс-браттє, свашик-неспашик, сваночка-систрюночка, дружко-горностай, дружичко-баламутничок, закіснички-голубочки, дружечки-паняночки, баби-пирожниці та ін.

Весільним агентивам в обох діалектних зонах властива лексична варіантність. Зокрема значення 'жінка, відповідальна за випікання весільного хліба' представляє синонімічний ряд із 4 різнокореневих слів (бойк. *господин'а*, *коровайниц'а*, *кухарка*, *пекарка*; срд.поліс. *коровайн'ица*, *калачниц'а*, *сваха*, *смачиха*).

Зафіксовано лексичні розрізнення, зокрема на позначення сватача (бойк. *обр'анчик*, *обзірник*, *зводжій* – поліс. *начал'е*), неодружених гостей нареченого (бойк. *почет*, *поручники* – поліс. *свита*, *беседа*), особи, яка "продає" наречену (бойк. *торгаш* – поліс. *шурим*, *д'ад'а*).

Функціонування специфічних діалектних утворень, характерних тільки для бойківських (*рогі* 'сукупність представників усіх весільних рангів гостей нареченого', *вайда* 'жінка, яка латкає', *засядько* 'дівочий дружба', *камер* 'весільний староста', *господарський моца* 'домашній весільний служник') та поліських (*пригорща* 'старша дружка, яка шие квітки', *пріклатчікі* 'весільні гості', *коренний* 'головний сватач', *позванкі* 'гості нареченої', *кучерявий* 'парубок, який замітає й садить коровай у піч', *чашник* 'брат нареченого', *поклоняльники* 'хлопці зі свити нареченого, які поклонами дякували батькам нареченої') говірок, свідчить про відносну консервативність обрядової лексики.

Отже, зіставний аналіз систем весільної лексики таких дистантних говорів, як бойківський і поліський, виявляє спільність у мові та духовній культурі.

ПЕРЕЛІК НАЗВ ОБСТЕЖЕНИХ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТИВ І ЇХ СКОРОЧЕНЬ

Б – Бабино Старосамбірського р-ну Львівської обл.; Бн – Бачина Старосамбірського р-ну Львівської обл.; Бс – Бусовисько Старосамбірського р-ну Львівської обл.; Бт – Бітля Турківського р-ну Львівської обл.; Бч – Білич Старосамбірського р-ну Львівської обл.; В – Воля Старосамбірського р-ну Львівської обл.; ВВ – Верхнє Висоцьке Турківського р-ну Львівської обл.; Вл – Волосянка Сколівського р-ну Львівської обл.; Влж – Верхній Лужок Старосамбірського р-ну Львівської обл.; Влк – Великосілля Старосамбірського р-ну Львівської обл.; Влш – Волошиново Старосамбірського р-ну Львівської обл.; ВСт – Верхня Стинява

Сколівського р-ну Львівської обл.; Вч – Вовче Турківського р-ну Львівської обл.; Вш – Вишків Долинського р-ну Івано-Франківської обл.; ВЯб – Верхня Яблушка Турківського р-ну Львівської обл.; Гв – Гвіздець Турківського р-ну Львівської обл.; Гк – Галівка Старосамбірського р-ну Львівської обл.; Гл – Головецьке Старосамбірського р-ну Львівської обл.; Гр – Грозова Старосамбірського р-ну Львівської обл.; Грб – Грабовець Сколівського р-ну Львівської обл.; Д – Дидьова Турківського р-ну Львівської обл.; Дб – Доброгостів Дрогобицького р-ну Львівської обл.; Дн – Дністрик Старосамбірського р-ну Львівської обл.; Ж – Жукотин Турківського р-ну Львівської обл.; Жп – Жупани Сколівського р-ну Львівської обл.; Зв – Завадка Сколівського р-ну Львівської обл.; І – Ісаїв Турківського р-ну Львівської обл.; Іл – Ільник Турківського р-ну Львівської обл.; Кз – Кузьминець Рожнятівського р-ну Івано-Франківської обл.; Кзв – Козеве Сколівського р-ну Львівської обл.; Кзк – Козаківка Долинського р-ну Івано-Франківської обл.; Кк – Кривка Турківського р-ну Львівської обл.; Кр – Коростів Сколівського р-ну Львівської обл.; Кч – Корчин Сколівського р-ну Львівської обл.; Л – Лолин Долинського р-ну Івано-Франківської обл.; Лб – Либохора Турківського р-ну Львівської обл.; Лв – Лавочне Сколівського р-ну Львівської обл.; Лк – Лісковець Міжгірського р-ну Закарпатської обл.; Лпш – Лопушне Міжгірського р-ну Закарпатської обл.; Лс – Лосинець Турківського р-ну Львівської обл.; Мк – Максимівка Старосамбірського р-ну Львівської обл.; Мл – Мельничне Турківського р-ну Львівської обл.; Мр – Муроване Старосамбірського р-ну Львівської обл.; Мт – Матків Турківського р-ну Львівської обл.; Мх – Махнівець Старосамбірського р-ну Львівської обл.; Мхн – Мохнате Турківського р-ну Львівської обл.; Мш – Мшанець Старосамбірського р-ну Львівської обл.; Н – Нижнє Самбірського р-ну Львівської обл.; Нв – Новоселиця Міжгірського р-ну Закарпатської обл.; НГс – Нижнє Гусне Турківського р-ну Львівської обл.; НРж – Нижня Рожанка Сколівського р-ну Львівської обл.; НЯб – Нижня Яблушка Турківського р-ну Львівської обл.; Оп – Опорець Сколівського р-ну Львівської обл.; Ор – Орів Сколівського р-ну Львівської обл.; Ос – Осмолода Рожнятівського р-ну Івано-Франківської обл.; Пг – Погар Сколівського р-ну Львівської обл.; Пд – Підгородці Сколівського р-ну Львівської обл.; Пк – Побук Сколівського р-ну Львівської обл.; Пл – Плаве Сколівського р-ну Львівської обл.; Пр – Присліп Турківського р-ну Львівської обл.; Рз – Розлуч Турківського р-ну Львівської обл.; Рп – Ріп’яна Старосамбірського р-ну Львівської обл.; Рс – Росохи Старосамбірського р-ну Львівської обл.; Сбч – Стрільбище Старосамбірського р-ну Львівської обл.; Ск – Солуків

Долинського р-ну Івано-Франківської обл.; Скл – м. Сколе Сколівського р-ну Львівської обл.; Сл – Сливки Рожнятівського р-ну Івано-Франківської обл.; Слв – Славське Сколівського р-ну Львівської обл.; Сн – Сушниця Старосамбірського р-ну Львівської обл.; Снб – Слобода-Небилівська Рожнятівського р-ну Івано-Франківської обл.; СР – Стара Ропа Старосамбірського р-ну Львівської обл.; Ст – Стрільбище Старосамбірського р-ну Львівської обл.; Стр – Стрліки Старосамбірського р-ну Львівської обл.; Сх – Східниця Дрогобицького р-ну Львівської обл.; Сш – Страшевичі Старосамбірського р-ну Львівської обл.; Т – Тур'є Старосамбірського р-ну Львівської обл.; Тв – Тершів Старосамбірського р-ну Львівської обл.; Тр – Труханів Сколівського р-ну Львівської обл.; Тс – Тисовиця Старосамбірського р-ну Львівської обл.; Тсв – Тисів Долинського р-ну Івано-Франківської обл.; Тх – Тухолька Сколівського р-ну Львівської обл.; Тхл – Тухля Сколівського р-ну Львівської обл.; Тш – Тишевниця Сколівського р-ну Львівської обл.; Ул – Уличне Дрогобицького р-ну Львівської обл.; Ур – Урич Сколівського р-ну Львівської обл.; Хв – Хашів Турківського р-ну Львівської обл.; Ч – Чаплі Старосамбірського р-ну Львівської обл.; Шн – Шандровець Турківського р-ну Львівської обл.; Яв – Явори Турківського р-ну Львівської обл.; ЯЗм – Ясениця Замкова Старосамбірського р-ну Львівської обл.; Ял – Ялинкувате Сколівського р-ну Львівської обл.; Ям – Ямельниця Сколівського р-ну Львівської обл.; Яс – Ясень Рожнятівського р-ну Івано-Франківської обл.; ЯСл – Ясениця-Сільна Дрогобицького р-ну Львівської обл.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ:

б.н.п.п. – більшість населених пунктів
бойк. — бойківське
зх.поліс. – західнополіське
пн.підляс. — північнопідляське
срд.поліс. — середньополіське
сх.поліс. — східнополіське

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- Арк. — Аркушин Г. Словник західнополіських говірок: У 2 т. — Луцьк: Вежа, 2000. — Т. 1–2.
- Бичко — Бичко З.М. Словник діалектної лексики села Грабовець Стрийського р-ну Львівської обл. Матеріали до вивчення курсу “Українська діалектологія”. — Львів: ЛДУ, 1992. — 28 с.
- Весілля — Весілля: У 2 кн. / ІМФЕ АН УРСР ім. М.Т. Рильського; Ред.: Є.М. Антоненко. — К.: Наук. думка, 1970. — Кн. 2. — 480 с.
- Гліб.¹ — Говірки південно-західного наріччя української мови:

- Збірник текстів / Упорядк.: Н.М. Глібчук. – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2000. – 155 с.
- Гліб.² — Українські говірки південно-західного наріччя: Тексти / Упорядк.: Н.М. Глібчук. – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2005. – 238 с.
- Гнат. — Гнатюк В. Бойківське весіле в Мшанци (Старосамбірського повіта) // Матеріали до українсько-руської етнології. – Львів: Видання етнографічної комісії, 1908. – Т. X. – С. 1–29.
- Говірка — Говірка села Машеве Чорнобильського району. Частина 4: Матеріали до Поліського етнолінгвістичного атласу / Уклад.: Ю.І. Бідношия та ін. – К.: Центр захисту культурної спадщини від надзвичайних ситуацій, 2005. – 704 с.
- Говори — Говори української мови: Збірник текстів / За ред. Т.В. Назарової. – К.: Наук. думка, 1977. – 592 с.
- Горбач — Горбач О. Словник діалектної лексики західнополіської говірки села Остромичі, кол. повіту Кобринь // Горбач Олекса. Зібрані статті. V. Діалектологія. – Мюнхен, 1993. – С. 283–328.
- Горбач¹ — Горбач О. Словник північнопідляської говірки села Добровода близько Гайнівки (Польща) // Діалектологічні студії. 3: Збірник пам'яті Ярослави Закревської / Відп. ред. П. Гриценко, Н. Хобзей. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2003. – С. 454–488.
- Гура — Гура А. В., Терновская О. А., Толстая С. М. Матеріали к полесскому этнолингвистическому атласу // Полесский этнолингвистический сборник: Матеріали и исследования. – М.: Наука, 1983. – С. 49–153.
- Денис. — Денисюк І.О. Пісні з-над берегів Турського озера. – Луцьк: Надстир'я, 2004. – 256 с.
- Збор. — Зборовський П. Бойківські весільні латканки. – Львів: Сполом, 2002. – 196 с.
- ЗКДА — Общекарпатский диалектологический атлас: Вступительный выпуск. – Скопје: МАНУ, 1988. – 184 с.; Вып. 3. – Варшава, 1991. – 184 с.
- Клим. — Климчук Ф. Традиційне весілля села Симоновичі // Вісник Львівського університету: Серія філологічна. – 1999. – Вип. 27. – С. 185–274.
- Кміт — Кміт Ю. Бойківське весіле в Гвіздци (Турчанського повіта) // Матеріали до українсько-руської етнології. – Львів: Видання етнографічної комісії, 1908. – Т. X. – С. 82–100.
- Куз. — Кузеля З. Бойківське весіле в Лавочнім (Стрийського повіта) //

- Матеріали до українсько-руської етнології. – Львів: Видання етнографічної комісії, 1908. – Т. X. – С. 121–150.
- Кузів — Кузів І. Жите-буте, звичаї и обычі гóрського народу // Зоря. – Львів, 1889. – Ч. XVII. – С. 282–287; – Ч. XVIII. – С. 299–302; – Ч. XIX. – С. 317–320.
- Левин. — Левинський В. Бойківське весіле в Доброгостові (Дрогобицького повіту) // Матеріали до українсько-руської етнології. – Львів: Видання етнографічної комісії, 1908. – Т. X. – С. 101–120.
- Лит.-Барт. — Литвинова-Бартош П. Весільні обряди і звичаї у с. Землянці, в Чернигівщині // Матеріали до українсько-руської етнології. – Львів: Видання етнографічної комісії, 1900. – Т. III. – С. 70–173.
- Мис. — Мисевич О. Український весільний обряд у Бойківщині. – Львів: Наш лемко, 1937. – 89 с.
- Несен — Несен І. Весільний обряд: традиційна структура // Полісся України: матеріали історико-етнографічного дослідження. – Вип. 3. Межиріччя Ужа і Тетерева. 1996”. – Львів: Інститут народознавства НАНУ, 2003. – С. 297–336.
- Несен¹ — Несен І. До питання типології весільного обряду північної Рівненщини // Етнокультурна спадщина Рівненського Полісся. – Рівне, 2001. – С. 39–49.
- Несен² — Несен І. Околична шляхта Центрального Полісся: особливості весільного ритуалу // Народна творчість та етнографія. – 2004. – № 6. – С. 91–97.
- НП — Народні пісні: Записи Л. Єфремової. – К.: Наук. думка, 2006. – 575 с.
- Он. — Онишкевич М.Й. Словник бойківських говірок: У 2 ч. – К.: Наук. думка, 1984. – Ч. 1–2.
- Ост. — Осташ Н. Словник діалектної лексики переселенців із Холмщини // Діалектологічні студії. 4: Школи, постаті, проблеми / Відп. ред. П. Гриценко, Н. Хобзей. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2004. – С. 355–378.
- Пол. — Половецька Л. Приготування весільних страв та напоїв на території Українського Полісся // Етнокультурна спадщина Полісся. Випуск VII / Ред. В. П. Ковальчук. – Рівне: Перспектива, 2006. – С. 28–41.
- Роман. — Романюк П. Ф. Лексика весільного обряду Правобережного Полісся: Матеріали до “Лексичного атласу української мови” // Дослідження з української діалектології. – К.: Наук. думка, 1991. – С. 225–251.
- Роман.¹ — Романюк П. Ф. Лексика некалендарних обрядів Правобережного Полісся (на матеріалі свадобного

- обряда): Автореф. дис. ... канд. філол. наук / Киевский государственный педагогический институт им. А. М. Горького. – К., 1984. – 23 с.
- Роман.² — Романюк П. Ф. Из опыта картографирования свадебного обряда Правобережного Полесья // Полесский этнолингвистический сборник. – М.: Наука, 1983. – С. 198–205.
- Сокіл — Фольклорні матеріали з Отчого краю / Упорядк.: В. Сокіл, Г. Сокіл. – Львів: Інститут народознавства НАН України, 1998. – 615 с.
- ТП — Традиційні пісні українців Північного Підляшся (за матеріалами експедицій 1999-2001 років Лариси Лукашенко та Галини Похилевич). – Львів: Камула, 2006. – 308 с.
- AGB — Rieger J. Atlas gwar bojkowskich: W 7 t. – Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk: Wyd. PAN, 1981–1986. – Т. 1–7.